

ERUDITIO
MORES
FUTURUM

JÁN ŠLOSIAR

**DEJINY
FILOZOFIE
ČLOVEKA**

2013

 BELIANUM

Fakulta humanitných vied

Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

J á n Š l o s i a r

Dejiny filozofie človeka

 BELIANUM

2 0 1 3

Dejiny filozofie človeka

© Autor: prof. PhDr. Ján Š l o s i a r, CSc.

Recenzenti: prof. PhDr. Emil Višňovský, CSc.
doc. Marián Palenčár, CSc.

Jazyková korektúra: PhDr. Ľubica Geletová

Vydavateľ: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici - Belianum
Fakulta humanitných vied
2013

ISBN 978-80-557-0575-0

OBSAH

ÚVOD	5
1. PROBLÉM ANTROPOLOGIZMU V DEJINÁCH FILOZOFIE (Filozoficko-metodologické východiská štúdia dejín filozofie človeka)	8
2. OD ANTROPOMORFIZMU K DUALIZMU (Človek v starovekej filozofii)	17
3. ČLOVEK STVORENÝ NA OBRAZ BOHA (Človek v stredovekej filozofii)	27
4. OBRAT K POZEMSKÉMU ČLOVEKU (Človek v renesančnej filozofii)	35
5. APOTEÓZA ROZUMU V PREMENE ČLOVEKA NA SUBJEKT (Človek v novovekej filozofii)	48
6. VÔĽA AKO ZÁKLADNÉ ANTROPOLOGICKÉ URČENIE ČLOVEKA (Človek v poklasickej filozofii voluntarizmu)	54
7. ČLOVEK AKO VITÁLNA A DEJINNÁ BYTOSŤ (Človek v poklasickej filozofii života)	67
8. EXISTENCIA A SLOBODA SEBAURČENIA ČLOVEKA (Človek vo filozofii existencie a existencializmu)	72
9. ČLOVEK AKO PERSONÁLNA BYTOSŤ (Človek v náboženskej personalistickej filozofii)	100
10. FILOZOFICKO-ANTROPOLOGICKÁ REFLEXIA ČLOVEKA (Vznik filozofickej antropológie)	104
ZÁVER	123
LITERATÚRA	125

ÚVOD

Problém človeka predstavuje veľmi zložitý, mnohoznačne štruktúrovaný a vnútorne komplikovaný problém. Je prítomný v každej duchovnej reflexii skutočnosti. Je záležitosťou vedeckých, etických, teologických a iných konceptov sveta. Človek sa stáva predmetom záujmu širokého spektra duchovných aktivít. „Človekom sa zaoberajú mnohé špeciálne vedné disciplíny, pričom ho každá skúma zo svojho zorného uhla. Odlišne sa pojem človeka interpretuje v biológii (človek ako druh), psychológii (človek ako osobnosť) či etnológii (človek ako príslušník etnickej skupiny), alebo v kybernetike (človek ako informačný kanál), lingvistiky (človek ako symbolický tvor), či v kultúrnej antropológii (človek ako kultúrna bytosť). Vplyv vedy, ktorá postupne determinovala čoraz širšiu sféru ľudskej životnej činnosti, nemohla sa, pochopiteľne, zastaviť ani pred problematikou človeka.“¹

Antropológia prenikla takmer do všetkých odborov ľudskej činnosti, nevynímajúc z toho ani filozofiu. Podľa K. Michňáka dialóg medzi rôznymi a odlišnými interpretačnými stanoviskami v dejinách filozofie umožňuje osobitým spôsobom uchopiť tému človeka. „Kým človek existuje, o tom ho informujú iba dejiny. V dejinách človek odhaľuje tajomstvo svojej ľudskosti, len dejiny mu poskytujú prístup k jeho budúcnosti. Práve v týchto dejinách ešte nepoznaných a neobmedzených možností vychádza najavo, že človek nie je fixnou bytosťou, že je totiž otvorený budúcnosti, novým možnostiam bytia.“²

Cesta dejinami filozoficko-antropologického myslenia prechádza kvalitatívne odlišnými obdobiami recepcie problémov človeka. Ak je antropologická problematika od antickej filozofie až po rozpad nemeckej klasickej filozofie organickou súčasťou riešenia ontologických, noetických, etických a iných otázok, tak po rozpade nemeckej klasickej filozofie sa orientácia na človeka stáva pre isté filozofické iniciatívy (Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche a iní) dominujúcou (ak nie výlučnou) stránkou filozofie. Predovšetkým v nej sa rodili základné východiská pre neskoršie konštituovanie filozofickej antropológie nielen ako filozofického smeru, ale aj ako samostatnej filozofickej disciplíny. V duchu týchto odlišností je rozvrhnutý aj samotný obsah práce, pričom posledná časť len ilustruje niektoré filozoficko-antropologické problémy v rámci najznámejších filozofických smerov, ktoré sme do tejto práce zaradili.

¹ BRIŠKA, F.: *Problém človeka a humanizmu v politickej filozofii*. Bratislava : Iris, 2000, s. 9.

² MICHŇÁK, K.: *Ke kritice antropologismu ve filosofii a teologii*. Praha : Svoboda, 1969, s. 30.

Text práce je štrukturovaný tak, že jednotlivé kapitoly chronologicky reflektujú konkrétne historické obdobia, v ktorých sa istý obraz človeka utváral. Prvá kapitola je zameraná na metodologické otázky štúdia problematiky dejín filozofie človeka. V nasledujúcich kapitolách sa dozvedáme, ako sa vytvárali mytologické predstavy o človeku a ako sa menili v gréckej filozofii, v ktorej sa zakladala tradícia chápania človeka ako „animal rationale“ a dualizmus tela a duše. Na tomto dualizme sa ďalej v stredovekej filozofii vytváral obraz človeka ako „imago Dei“. Obrat k pozemskému človeku prostredníctvom návratu k antike nám predstavuje obdobie humanizmu a renesancie. Je to obdobie, v ktorom sa vytvárali predpoklady na novoveké chápanie človeka, pre ktorého základným atribútom bol rozum. Po rozpade nemeckej klasickej filozofie základnými určeniami človeka sa stáva vôľa, vitalita a existencia. Práve nim sú venované nasledujúce kapitoly. Človeka ako osobu v transcencii k Bohu predstavuje kapitola, ktorá je venovaná náboženskej personalistickej filozofii. A napokon je to filozoficko-antropologická reflexia človeka. Uvedenými časťami práce nie je možné pokryť bohatosť a zložitosť filozoficko-antropologickej problematiky. Napokon to ani nie je cieľom práce. Ním je predstaviť stručný obraz človeka v dynamike meniacich sa spoločensko-kultúrnych podmienok v jednotlivých dejinných obdobiach. Ide nám o to, aby sme si uvedomili, že filozofická antropológia „vždy implikuje historickú premenlivosť sebaidentifikácie človeka, spôsoby jej reflexivity nie sú stabilné, ale vždy spojené s reálnymi okolnosťami bytia človeka vo svete,“ tvrdí O. Sisáková v práci *Problém človeka v súčasnej filozofii*. „V tom zmysle sa ukazujú ako produktívnejšie tie antropologické koncepty, ktoré sú dostatočne otvorené, aby dokázali zahrnúť flexibilitu ľudskej existencie.“³ Tento zámer práca sleduje. Do akej miery sa nám to podarilo, nech posúdi čitateľ.

Snahy o riešenie filozofických otázok človeka, ktoré sú obsahom práce, sú výsledkom dlhodobého záujmu autora o filozoficko-antropologickú problematiku. Práca vznikla nielen štúdiom v bibliografii uvádzaných autorov, ale aj vďaka podpore, kritike, podnetom a pripomienkam kolegov a študentov, s ktorými sa v diskusii a v komentároch rodili predstavy o jej podobe. Preto aj jej adresátom sú práve a predovšetkým študenti. Touto cestou im za to ďakujem a zvlášť ďakujem svojim recenzentom prof. PhDr. Emilovi Višňovskému, CSc. a doc. Mariánovi Palenčárovi, CSc. Text je určený predovšetkým študentom študijného odboru filozofia, konkrétne v učebných predmetoch filozoficko-antropologického zamerania, ale aj širšej filozofickej verejnosti. Práca je aj súčasťou riešenia grantovej úlohy vedenej pod

³ SISÁKOVÁ, O.: *Problém človeka v súčasnej filozofii*. Prešov : FF PU, 2011, s. 60.

číslo 1/0182/13 s názvom *Problém osamelosti v živote súčasného človeka (filozofické skúmania)*.